

AS CHATAS DE O GROVE

PRIMEIRA APROXIMACIÓN AO SEU ESTUDO

Por: Varios colectivos, coordinados por Celestino Pardellas de Blas

Inda me lembro de aquel que, cando chegou a O Grove, preguntou: Por favor, a rúa Rosalía de Castro?.

“- Ai, si, mire, sube por aí, cheja ó cruse do juardia, alí onde a catorse e tira pan frente, e lojo a calle grande. Elle ali”.

O mesmo ocorre cos nomes. En O Grove é moi especial, aínda que en todas partes existan os alcumes.

Que poderíamos dicir dun pobo que ata ás súas rúas máis importantes lles chaman “A catorse”(antes González Besada e agora Castelaio, oficialmente) “Carretera do Conde” (agora Alexandre Bóveda)...?

Segundo o dicionario Xerais, o **Alcume** é un sobrenome co que é coñecida unha persoa ou unha familia.

Antonio Días Lema no seu traballo “Motes Pontevedreses¹” di que: “O alcume era o título co que a sabedoría popular designaba a certas persoas para diferencialas e definilas dunha maneira enxeñosa, facendo a súa caricatura social, baseándose na súa orixe, o seu oficio, as súas actuacións ou nalgúns peculiaridades per-soais, tanto física como psíquicas”.

Os alcumes ou sobrenomes, tamén son coñecidos como alcuños, nomeadas e, en castelán, como “motes” ou “apodos”, sen embargo en O Grove emprégase a palabra: **CHATAS**.

Aínda que nestes tempos perdeuse entre a mocidade este interesante anaco da nosa cultura popular, o certo é que, as persoas do pobo, coñecíanse entre eles máis polas chatas que polos propios apelidos e por iso, en moitos casos, ao lado do nome había que poñer a chata para diferenciar a persoas do mesmo nome. Exemplos temos de abondo. Nomes tan abundantes como Manolo, quen sabía a quen te referías senón che dicían?

Ramón “Lavandero”

Manolo: Collón, Prudensio, Desamparado, Tarteiras, Giso,... E se falamos de Luís, senón che din, **Luís:** Mixiñas,

Lechugiñas, O Simón, Pote,... e de Ramón, senón engaden, **Ramón:** O do Curro, Lavandero, Jamé,...

É difícil teorizar dun xeito fiel sobre as raíces e os motivos das chatas, pois uns fan referencia a determinadas características físicas: A Muda, Barrijiñas, Feitiño,... Outros son familiares: As Vidalas, Os Neiras, Os Lores,... Os que aluden a personaxes famosos: Futre, Puskas, Fleitas,... Tamén por oficios ou profesións: Carniceiro, Churrero, Electricista,... Por defectos na fala: Tití, Foufou, Tatelo,... Por lugar de procedencia: Portonovo, Padronés, Sevillano,... Por mor da emigración: Alemania, Argentina,

Fransés,... Os que responden a maneiras como “os de”: Os da Jatiñeira, Os de Gillán, Os do Norte,... Apelidos ou nomes que funcionan como chatas: Beas, Escalante, Xermade,... Chuco, Javel,... Hainos con orixe en animais: Jalo, Loba, Parrulo,... En peixes: Besugo, Cangrexo, Casapo,... Orixe en obxectos: Jorra Jrande, Soquiños,... en Moedas: Perrachica, Chicavella, Calderillas, Peseta,... Por mala pronuncia ou pouca claridade: Iñuaña, Mandoncacho, Mascomías, Xavou,... Aínda que os máis característicos e numerosos son os comportamentos curiosos, situacións

¹ Antonio Días Lema. “Motes pontevedreses” El Museo de Pontevedra XLVIII. 1994. Páxs. 573-606.

ocasionais,..., ou os cargados de grande inventiva,... : Cajanasartén, Chucurruchú, Comenensia, Mataporcos, Pajaniní, Tetadatrás,...

Moitas das chatas son adquiridas de xeración en xeración e impostas como tradición. Tamén teñen, como punto interesante, servir para coñecer curiosidades e momentos vividos na vila hai décadas, adquirindo o valor de poder ser aproveitadas como importantísimo sumario sobre a historia da vila.

É triste dicir, como xa temos escoitado infinidade de veces, que as **CHATAS** están en recuada e con moitas posibilidades

Este traballo foi realizado en varias etapas. A primeira levouse a cabo polo curso 1995-96 no que os profesores de Galego e Ciencias Sociais do Colexio Rosalía de Castro de O Grove fixeron un traballo de recompilación de Chatas cos seus alumnos, daquela, de 6º, 7º e 8º.

Esta recompilación foi pasada a unha base de datos que quedou arquivada ata que, o profesor Tino Pardellas a desempou do ordenador do colexio e decidiu sacala á luz, como parte importantísima da riquísima cultura popular da vila de O Grove e engadila na revista cultural AUNIOS que edita a Asociación Cultural Pineiróns con sede social tamén en O Grove.

Antes da súa publicación, púxose en contacto con varios veciños groveses co fin de ampliar máis a lista de Chatas e recabar algúns datos sobre a orixe dalgunhas delas.

de perderse, desaparecendo con elas outro anaco importantísimo da riquísima cultura etnográfica de O Grove.

Importante resaltar que o noso querido veciño Moncho "O da Imprenta" foi o promotor para que, nas notas necrolóxicas, acompañando ao nome e apelidos, fora a Chata co fin de que se coñecera mellor ao defunto. Comentou que a primeira Chata posta nunha nota necrolóxica foi a de "Chicavella".

Xa por último insistir que este é un pequeno achegamento á cultura popular de O Grove. En ningún caso se pretende faltarlle ao respecto a ninguén, faise con todo o cariño e aprecio cara a aquelas persoas que posúen cada unha das CHATAS ás que aquí facemos referencia.

O traballo final que podedes ler consta dunha pequena introdución e unha lista de Chatas acadada entre os alumnos do Rosalía de Castro e varios amigos que colaboraron desinteresadamente nesta angueira.

Somos conscientes que este traballo é unha mínima introdución ao que debe ser unha profunda investigación sobre este engaiolante punto da cultura grovese, sabemos que faltarán unha infinidade de Chatas e ata pode que alguén se poida sentir ofendido por non saír ou por saír a súa Chata nestas páxinas; de novo repetir que este artigo se fixo

coa mellor intención, sen ánimo de faltarlle ao respecto a

ningún veciño e co fin de que este anaco da significativa e interesantísima cultura popular grovese non quede no esquecemento e que haxa alguén que, despois de lido o artigo, se poña a traballar para que o

mundo das Chatas non se esqueza e menos, se perda.

AXUDA DE

XUNTA DE GALICIA
CONSELLERÍA DE CULTURA
E DEPORTE

Dirección Xeral de Creación e Difusión Cultural

LISTA DE CHATAS

A A Burra A Caldereta A Camiña A Carabela A de Andrea A do Jalo A do muiño A dos Caballitos A dos Carallos A dos Zocos A Gesta A Gondara A Meca A Muda A Pequena A Portujesa A Rata A Roca A Romana A Roqueira A Sabaliña Abuelito Alcuña Alderizo Alemania Ameixeira Anaca Anaco Ancho Andalús Andaluza Anselma Antón Arauxo Argentina As Chatas Asturiana Asucreiro Asunción Aviso Azucareiro	Besugo Bicha Bicho Bicho no cu Bichotes Bico Bifó Billaros Birbiricho Biturno Bochinche Boliche Bombero Bomby Botana Boteiro Brasileño Bujias Burravella Burro	C Caballo loco Cabalo Cabanillas Cabecho Cabeza de Unto Cachanegra Cachapón Cacharro Cachín Cacholeira Cachopeiro Cachupeiro Cadrado Caena Caja Caja na olla Caja na playa Cajallón Cajanasartén Cajapolasernas Cajarria Cajeta Cajo Calacú Calatrava Caldeirón Caldereta Calderilla Calela Calicó Calloso Camaleón Camaña Cambadés Caminero Campante Campaña Campusina Canalla Cananca Canaria	Canario Cangrexo Cantaruxa Cantaruxo Canteira Canteiro Cañaaja Cañojo Cañarte Cañón Cañota Cañoto Capador Capalauña Capitán tormenta Cara de Can Cara de ferro Carabel Carabicho Carabinera Carabuña Caraco Caramecha Caramés Caramujo Caramuña Caramuxo Carbona Carbonarios Carcaman Carita de rosa Carliña Carliños Carniceiro Carola Carolo Caropas Carpelas Carra Carrandán Carrapeto Carrapicha Carrasca Carrasco Carraspou Carraxe Carreirán Carro Carroña Carroño Cartagenera Cartillo Casapa Casapo Cascarneiro Casildo/a Castros Casueiras Casurro Catana Catelo/a Catoura Caxarte	Caxato Caxenas Caxicas Caxoeira Caxón Cazolas Cazurro Cecilio Centovinte Cesteira Chacarela Chacho Chalán Chaltín Chan Chancaiche Changó Chapeliño Chapelo Chapirras Charló Charroni Chasco Chata Chato Chaveiro/a Cheirafistulas Cheiriña Cheiro Chepa Chericoco Chicavella Chicharro Chileno Chilindra Chilindros Chimeneas Chinchilla Chipi Chiquillo Chiquitín Chivo Choca Chopo Chorón Choronas Chouchou Choupeira Choupin Chouriso Chuco Chucurrucho Chula Chulo Chupete Churrera Churrero Ciclón Ciento e Pico Cirilo Coancho Cobertoreira Cocherito	Cochise Cochiví Codrela Codrelo Collón Colón Combatiente Comenensia Conán Conas Conchudo Conchudo/a Conde Conexeiro Conexo Conín Coninas Copitos Coplás Cordieira Correa Cortador Cortesvellas Covela Covelo Coxaina Coxo Crespa Criminal Cu de ferro Cu de rato Cuancha Cuancho Cubano Cuchiño Cuico Cunín Cura Curita Currás Currucho Curruxa Cuspillas	F Fabaloba Fabeiro/a Facarellas Faldrán Faneca Faroles Farruca Farruco Farturento Feitiño Ferreiro Falerías Fijenía Filipa Fino Firrás Fleitas Foca Fodoniña Fogonero Fogueiradas Foljada Fou-fou Foula Fouleira Fouleiro Fraja Franca Fransés Freixeiros Fugitivo Fujas Furela Furruxa Furruxe Futre	I Ibarrola Indio Inglesa Iñuaña Ixo J Jabina Jabino Jaiteiro Jaldrana Jalerías Jaliña Jaliñáns Jallanco Jalo Jamé Jaravino Jareja Jarrido Jaucha Javel Javino Jermade Jertrudes Jesto Jivaro Jode en Coiro Jorra Jrande Josefá Joveletería Jroninger Juanilla Jueva Juevo	K Kenyo Kunchudo L Lajañoso Lajarteiro Lajueiro Lambelaxes Lapre Larexa Larexo Larochas Larragoitia Latén Lavandeiro Lebre Lechuguínas Leiro Lianora Limeño Lireña Liriña Lirio Lixeira Lixeiro/a M Macana Macaques Machado Maiscomias Majajulla Majató Mal peinado Malajeño Malvado Mama Rosa Mamoa Manchado Manco Mandoncacho Mango Manito Mañoña Maquiavelo Marchola Marcholo Marchóns Marela Mareque Mariela Mario Martuxa Maruja do Trus Masarico Mascata Mascato Mascomias Masidán Masidana Mata ratas Mataporcos Matarana Mateu Maura Maxidana Mazaconas Meco Meljacho Mellalla Merda de can Merdaseca Mexaboy Mexo de burra
--	---	--	--	--	--	--	---	--

Mexón	O Motora	Pata de palo	Pesquin	Poucabola	Riaboca	Soquiños	Veneno
Mi corasón	O Rubio	Pataca	Peñada	Poyo	Rianxeira	Soutulla	Venturas
Mi vida	O Ruso	Pataco	Petapouco	Praba	Rica	Sucreira	Venturiña
Mijallina	O Simón	Patafó	Petela	Practicante	Richa	Supina	Venturita
Mijes	Ochoas	Patafina	Peteleiro/a	Practico	Rincona		Vico
Milindros	Orellas	Patarroxa	Petouto	Prego/a	Rinxirela	T	Vidal
Millán	Os da Braña	Patasanta	Pexeja	Prejo	Rinxirelo	Tacón	Vieira
Millonaria	Os da Jatiñeira	Patela	Pexejo	Prenderolo	Roche	Tarolas	Vil
Mimi	Os de Gillán	Pateri	Picamuíños	Presiosa	Romanos	Tartarexa	Villaros
Mixiñas	Os de Rons	Patiña	Picán	Primi	Romero	Tarteira	Vilurica
Moco	Os do norte	Patrolo	Pichapan	Primitivo	Rompetechos	Tarzán	Vinagre
Molete	Os dos Castaños	Patronilo	Pichela	Prol	Roxito	Tasitas	Viturno
Moreno	Outón	Paxariña	Pichicha	Prudensio	Rubio	Tatelo	Viudo
Moriño	Ouvella	Paxariño	Pichochas	Pula	Rusia	Teca	Worris
Moro	Ovidio	Paxarolo/a	Pichón	Pulga		Tejiña	
Morqueiro		Pebello	Pico de loro	Puskas	S	Telleiro	X
Mudo	P	Peceiro	Pilis		Saballa	Tenorio	Xacobe
Mulleriña	Pachau	Pedreiro	Pinchasa	Q	Saballo	Teque	Xacobe
	Pachila	Peido	Pinchaso	Queimada	Sabor	Tesedeira	Xandeira
N	Padornés	Peixiña	Pinguíña	Quenser	Sabora	Tetadatrás	Xandeiro
Nabicol	Padronés	Peixiño	Pinicha	Quentacús	Sacarela	Tetela	Xarda
Natillas	Padronesa	Peixudo	Pinicho	Quilla	Sacristana	Tintán	Xardo
Naveira	Pajanini	Pelala	Pintos	Quingucha	Saltona	Tiñoso	Xe
Naviero	Pajarillo	Pelea	Pineiro	Quinsequilos	San Martín	Tipona	Xil
Neboa	Paladín	Peletro	Pio	Quiricas	Sancho	Tirameduas	Xon
Nejrona	Palangana	Peligra	Piolla	Quiriquento	Sanchudo	Tirantes	Xuco
Nina/o	Palleiro	Peligro	Piricos		Sanfrunheiro	Titi	Xurel
Ninas	Palmeirana	Pelucu	Pirillo	R	Sanfrunheira	Tocho/a	
Niñón	Paloma	Penecho	Pirri	Rabascallo	Saquela	Todomentira	Y
Nubenejra	Panadero	Pencho	Pisalla	Rai	Sarajata	Toniño colacao	Yiyaró
Naca	Pancha	Penjamo	Pita	Raja	Sargento Pérez	Tontina	
	Panecillo	Pentenera	Pitintola	Rajaña do Cu	Sarralleiro	Toñito colacao	Z
O	Paneira	Pepa a Loba	Pitintolo	Rajo	Sarronca	Topo	Zapateiro
O Ancho	Paneiros	Pepela	Pitrocas	Ramallé	Savou	Toras	Zoca
O Barateiro	Pantera	Pepela	Poca	Ramplín	Selmos	Toreno	Zoco
O Bo	Panxón	Pepita a Hermosa	Poceiro	Rañado	Semparada	Torillo	Zoquiña
O Chulo	Panza	Pepona	Poia	Raposa	Serena	Torna rodas	Zorro
O Coto	Paparolo/a	Pepucha	Polla	Raposo	Sereno	Toro	
O da cooperativa	Parabaixo	Pepucho	Pollo	Rascayú	Sevillano	Tororó	
O da gorra grande	Parajueiro	Perdiz	Polonia	Rascó	Sicho	Torrada	
O da ovela	Paraxe	Perela	Pópulas	Ratiño	Simón	Torriños	
O da turra	Pardal	Perera	Por Abaixo	Rato	Simona	Toupeira	
O das Vegas	Pardiñas	Pericas	Porcona	Ratocobo	Sin sangue	Tousiñeiro	
O do Curro	Parma	Perico	Porfirio	Rebembé	Sinsangre	Tricheira	
O do gas	Parragés	Perillo	Porqueira	Rebeca	Sirilo	Triqui	
O do norte	Parranda	Periñas	Porqueiro	Rechamangueira	Sisilio	Troutelas	
O do patio	Parrandas	Perkins	Porroto	Reja	Socas	Truco	
O dos cons	Parrapandeiro	Pernastortas	Portonovo	Rela	Solba	Trus	
O Dos Contos	Parraspás	Perrachica	Portujés	Remigio	Sollá	Tumba lobos	
O dos Corbelos	Parrata	Pescadilla	Pota	Renteña/o	Solva		
O dos picos	Parrulo	Pescadito	Pote	Repío	Sonrisas	V	
O Grande	Pastrán	Pescanapedra	Potriña	Reselada	Soqueiro	Valensiano	
O Malo	Pata chula	Peseta	Potro	Retratista		Velico	

Interesante sería
facer un estudo
sobre o signifi-
cado de cada
unha delas, pero
hai que recoñecer
que para unha
publicación como
esta o obxectivo
é verdadeiramen-
te difícil.

Vinilo

Bar de copas e concertos
Rúa da Praza OGROBE